

GAZET'A TRANSILVANIEI.

Gazet'a esse de 2 ori: Miercurea si Duminica, Fieia, candu concedu ajutoarele. -- Pretiulu: pe 1 anu 10 fl. pe $\frac{1}{4}$ 3 fl v.a. Tieri esterne 16 fl. v. a. pe unu anu senu 40 doideceri, or 3 galbini mon. sunatoris. Se prenumera la postela c. r., si pe la DD. corespondenti. -- Pentru serie ad. cam 10 vorbe mari seu mici insarate se ceru 8 cr. Tacs'a timbrala e 30 cr. de fiacare publicare. Fara depunerea acestui pretiu inainte nu se voru mai primi publicari.

Nr. 13.

Brasov, 25/13 Februaru, 1865.

Anulu XXVIII.

MONARCHIA AUSTRIACA.

Date statistice in legaminte cu contributiunile.

I. Suprafaci'a productiva si valoarea pamentului.

Pre candu noi ne ocupamu cu scoterea si alaturarea mai multor cifre statistice, fara a caror cunoscere, precum mai observaseram si alte ori, e preste putintia a'ti forma o judecata drepta despre starea si afacerile tierilor, pe atunci in Vien'a totu pe temeiulu a celor cifre se lucra barbatesc la reforma tuturor contributiunilor direpte din intregu imperiulu austriacu. Soiti Domnilor, ca darea pe mosii in Ungaria este 16%, eara in Transilvania numai 10%, era in alte tieri ale imperiului e si mai mare, adeca treptata pana la 21% si 23, ca iuse de alta parte in Transilvania pe longa altele esista si darea capului, carea pe airea e stersa. Mai cunosceti inca si acea impregiurare, ca tocma intre acei ardeleni carii mai nainte pretindea cu totu adinsulu desfiintarea darii capului, mai tardiu s'a escatu intrebarea de disputa, ca ore cum ar' fi mai bine, a aterge darea capului si a plati 10% dare pe pamentu, seu a lasa aceste dare in starea in care se afla. In ver'a trecuta pe timpul dietei se ocupa unii si altii cu acesta cestiune, rezultatulu inse era mai multu frase frumoase, eara ceva positivu nimicu. Intr'aceea in sinulu ministeriului de finantie se elaborara din nou si proiectele de o reforma generala a tuturor darilor direpte din monarchia, si proiectulu de miciorarea (nu de stergerea totala!) a darii capului in Transilvania. Tote acelea proiecte se afla astadi pe mesele parlamentului; comisiunile inse abia sunt gata cu celu privitoru la Transilvania, despre care veti fi aflatu pana acum din desbaterile decurse asupra lui, ca elu este un'a din acelea mesuri provisorie, care din natur'a lor nu potu ave viitoriu indelungatu. In scurtu, seu pote ca pana candu voriemu aceste, se va alege si de sörtea acestui proiectu *). Destulu inse ca cu atata, cestiunea cea mare si grea a reformei contributiunilor remane inca totu deschisa, de aceea este de neaparata trebuintia, ca noi inca se ne ocupamu cu totuadinsulu de ea.

Intre noi si intre cei de preste Laita cea din teia si cea mai grea disputa se va esca asupra cheii seu mesurii, seu proportiunii dupa carea se se arunce seu re'mpartia pe viitoriu darile, de es. pe mosii (Grundsteuer). Ei adica sustienu, ca tote tierile se plateca totu dupa o cheia, adica de es. totu 16% seu tocma si 26% unele ca si altele. Aici inse li se lungesce si loru in cale o alta intrebare: Se se plateca acei 16% seu acei 26% dupa catastrulu de venitu curatu (Ertragecater), seu dupa catastrulu de pretiuéla (Werthcater). Se ilustramu intrebarea cu ceva esemple. A. cumpara unu jugu de pamentu (1.600 st. patrati) cu 100 fl si dupa scoterea tuturor speselor cultivarii lui trage din acelasu castigu curatu de 6 fl. dupa pretiurile bucatelor din orasiulu vecinu. B. cumpara unu altu jugu numai cu 60 fl. eara venitu curatu trage 5 fl. Intrebare: Cum ii vine mai bine si unuia si altuia a plati darea? Se mai cugetamu inca si la clasificarea pamentului in aratura, in fenatiu, in locu de pasciune, in vii, in paduri scl.

Desbaterile parlamentare din 3 si 6 Febr. au scosu la lumina o multime de date forte interesante, care deca n'au folositu multu la cestiunea darii capului, fia-ne ertatu a spera ca voru folosi la regularea definitiva a tuturor contributiunilor direpte. Intr'aceea publiculu nostru nu se pote indetula numai cu citate culesse ca pe intemplete de catra unii seu altii dintre oratori erasi dupa scopulu si interesulu ce avea inaintea ochiloru, ci noi trebuie se purcedemu dupa unu metodu orecare, in catu ideile pe oare ni le castigamu in a-

cesta cestiune de o nalta importantia, se ni le si avemu si pastramu pentru tote casurile in ordine buna.

Am disu atatu in eam'a anului trecutu, catu si cu alta ocaziune mai prospeta, ca la regularea contributiunilor nicidecum nu este ertatu a se intemeia cineva numai pe cunoscutii doi factori, adica pe suprafaci'a teritoriala si pe numerulu locuitoriloru, ci ca aici trebuie se mai concurga inca si alti factori, carii adesea sunt per eminentiam decidetori. Intre acei factori se numera si productivitatea pamentului unei tieri. Pana candu Ardélulu in poterea constitutiunii sale vechi avea dreptulu seu fundamentalu de a pasi cu coron'a la invoiea formalu asupra sumei de contributiune pe care avea se o numeru la visteri'a statului, locuitoriloru acestui m. Principatu prea puocinu le pasa se scia, care provincia catu e de mare, cati locuitori are, catu e de productiva, ce comerciulu porta, ce industria esercitesa scl. Astadi e cu totulu altumintrea; prin urmare deca dorimu si voimu se fimu aparati de dari cu totulu asupritore si apasatore, trebuie se ne tragemu, prea bine sam'a si cu noi insine si cu tote celelalte tieri, carii si au, precum vedemu in tote dilele, reprezentanti capaci si aprigi.

Deci dupace in altu Nr. amu cunoscutu suprafatiile si numerulu locuitoriloru fiacarei tieri, se vedemu catu e pamentulu productivu, inse asiá, ca astadata padurile ca datatore de lemne s. a. inca se anumera la teritoriulu productivu. Spre acestu scopu decopiamu aici urmatorea tabela:

	Suprafaci'a productiva in juguri de 1.600 st. □.	Valoarea in fl.
Austria de diosu	3,432,576	3,065,220.162.
Austria de susu	1,892.643	411,956.699.
Salisburg	1,023.575	80,497.029.
Stiri'a	3,590.069	422,879.456.
Carinthi'a	1,578.683	99,415.267.
Carnoli'a	1,638.714	101,587.286.
Triestu, Goriti'a, Gradisca, Istri'a	1,297.223	242,127.428.
Tirolu ot Vorarlberg	4,218.254	302,382.462.
Boemi'a	7,784.972	1,736,085.822.
Moravi'a	3,724.222	770,182.730.
Silesi'a	890.733	109,605.076.
Galiti'a intréga	11,858.190	477,496.718.
Bucovin'a	1,758.784	51,255.785.
Dalmati'a	2,142.522	37,487.764.
Lombardo-Veneti'a	3,771.608	800,701.743.
Ungari'a	31,297.991	2,361,980.335.
Croati'a si Slavoni'a	2,901.403	178,500.000.
Transilvani'a	8,261.255	251,607.514.
Fruntearea militarea	4,697.365	pretiulu nu e pusu.

Sum'a totala: 97,760.782 9,500,969.277.

In aceste cifre comparative trebuie se bata ori si cui la ochi acea diversitate infricosiata a pretiuriloru pamentului productivu, care ni se arata la fiacare aruncatura de ochi. Se alaturamu de es. langa Boemi'a pe Transilvani'a. Pamentu productivu este relative mai puocinu in Boemi'a deoatu in Transilvani'a; cu tote aceste valoarea totala a celui din Boemi'a computata in bani e preste siese ori mai mare decatulu valoarea teritoriului productivu alu Transilvaniei. Se ne luamu sam'a, ca acesta diferentia mare nu se pote esplica numai din numerulu celu departe diferitoru alu locuitoriloru din ambele tieri *). Apoi ce ti se mai pare, ca in Boemi'a se mai tienu pre langa omeni inca si preste 104 $\frac{1}{2}$ milioane vite cornute, copitate, lanose si rimatore, din contra in Transilvani'a numai 75 $\frac{1}{3}$ milioane de vite domestice, care earasi reflectandu la soiulu si la pretiulu lor, dau o valore in bani si mai batatore la ochi. Ce voiti se mai luamu? Lombardo-

*) Vedi si Nr. 4 alu Gazetei. Boemi'a 9023 $\frac{85}{100}$ mil. patr. are aproape 5 milioane locuitori; din contra Ardélulu pe 954 si $\frac{85}{100}$ mil. are numai 2 milioane si 38 mii suflete. G. B.

*) S'a si alesu.

Venetia, alu carui pamentu productivu de 3 milioane 77¹/₂ mii juguri e pretiuitu preste 800 si ²/₃ milioane fiorini. Me rogu, unde este aici proportiunea intre valórele din Ardélu si intre acestea?! (Voru urmá.) G. B.

† Brasiovu 21 Febr. Eri pe la 5 óre dupa amediadi dupa o bóla indelungata se mutá la viatia eterna onorabil'a nationalista Mari'a Circa n. Moroianu in vresta de 38 ani, lasandu in doliu pe ambele sale fice Elena Densiusianu si Elis'a virtuos'a nóstra violinista, cari o gelescu cu fiésca pietate. Gelimu inse — pe acestu sufletu de dama si noi toti, la cati ne sunt cunoscute luptele si incordarile repausatei, care i infransera si sanatatea. Remasa de 18 ani vedua cu aceste dóue fetitie a postpusu tóte spre ale da o educatiune inteligenta. Ma vedindu geniulu ficei sale Elis'a, ivinduse inca din mic'a i copilaria spre art'a musicei si a mai luat asuprasi a face si unu devotamentu pentru natiune, resolvanduse cu orce siertfa si grautati a o perfectiona in acésta direptiune. Numai cei patru ani folositi de ficia sa la directiunea conservatoriului de Vien'a sunt dovada de ajunsu, ca in Domnulu repausat'a a fostu un'a dintre cele mai zelóse mame Romane si ca natiunea ei detoresce pentru sincer'a sa pietate cãtra dens'a cu unu suveniru neuitatu care e: Eterna si dulce 'ti fia memcri'a la tóta posteritatea! pentrucã odórele tale n'au fostu lucsul celu desierfu si peritoriu, ci au fostu crescerea fiiloru spre a face onóre natiunei! Deci inca odata: Fiai tieren'a usióra! —

Brasiovu 24 Febr. In dilele acestea a caditu pe aici néua fabulósã, incatu comunicatiunea pe diu'a mare inca e fórte dificultata, deaceea si tergulu de adi fũ slabu cercetat. Neoi prin orasiu, unde nu e curatita néu'a, nu se póte pasá. Se aude, ca viforulu casiunã la vro doi calatori nóptea total'a intiapenire, in catu numai au sperantia de viétia.

Din tier'a Oltilului 17 Febr. O fama fórte neplacuta si spaimentatória cercula astadi prin totu Fogarasiulu, ea e in stare a posomori animele totoror romaniloru, cari s'au inaltiatu preste conditiunile starei antemartiali si intrandu in consciinti'a de sene in poterea art. de lege 1 § 3 afla destulu radimu a si pune peptulu, pentru aperarea drepteloru sale pretensiuni natiunali, pana candu in fruntea scauneloru sasesci si resuesci se afla totu natiunali de ai loru. — Se aude ad. ca facunduse vreo stramutare cu capitanulu Fogarasiulu, ar' fi meritatu unu strainu a se pune in fruntea districtului cá capitanu! — Nu detragemu nemic'a virtutiloru or' in ce persóna; scimu, ca dreptulu maiestaticu ne póte da in frunte unu romanu, or' neromanu; nu credemu inse, cá se ne fi facutu vinovati si se fi cadiutu in atat'a disgratia, incatu, de ar' fi fostu or si catu de defectuósã administratiunea de pana acum in acestu districtu, se nu meritamu a ni se supastra si nóue celu pucinu in districtele acestea una garantia pentru viétia nóstra politico-nationale, care noi o locamu in limb'a romana si in nationalitatea siefului de districtu. Vomu avé noi si alti barbati, cari se scia implé cu acuratecia atatu mesur'a pretensiuniloru regimului oatu si incordatele nóstre dorintie pentru a ne inaltia mai rapede la o stare mai buna atatu materialã oatu si spiritualã, la care credemu, ca unu romanu dintre cei, pe cari ei numimu barbati ai doririloru, ne póte curundu ardica cá priu fermecu, pecandu strainii, indiferentii ne lasa numai se oademu in letargia, de ale carei rezultate triste ne infioramu si se voru infiora si nepotii nostri. Amu dori, cá faim'a acésta se fia numai una scornitura, si se capatemu unu barbatu, care se ne unga cu balsamu tóte ranele cele usturatióse, — ce se mai afla desohise, in districtulu acesta — si se ni le vindece cu o putere apolonica spre multumirea regimului si spre mangaiarea nóstra. —

Vien'a 15 Febr. 1865. (Despre academi'a de drepturi. Estrasu din o epistola in „Conc.“) — De la 1863 incóce „Gazet'a Transilvaniei“ cerũ de repetite ori academiã romanésca. Eu nu mi-aducu aminte, cá cine-va se-i fia datu respunsu din mediuloculu publicului cititoru¹⁾; am cititu inse in a. tr. totu in „Gazet'a“ unu articulu mai lungu, care mise pareã ca ar' fi de colóre oficiósã. In acelu-a-si se dicea cu privire la institute mai mari sciintifice romanesoi, ca ce nu s'a facutu se mai póte face. Se póte ca eu se me in sielu, mie inse mi-se pare ca preliminarea de cate trei profesori suplinti romani la academiile de drepturi din Sabiiu si Clusiu se póte privi cá o incepatura facuta din partea regi-

¹⁾ Oati si mai cati si au aratatu asemene dorinti. Intrebati, déca nu e acésta comun'a dorintia a natiunei din tóta Austri'a — „R. G.“

mului in acésta direptiune. Se vedemu acum, déca comisiunea finantiala care fórfece barbatésce la bugeturi si dupa ea cas'a deputatoru va votá acea sumusióra de cate 500 fl. pentru cate unu suplinte.

„E, dara romaniloru nu li-s'ar face destulu numai cu atat'a, pentrucã „Gazet'a“ cere academi'a intréga intocma precum este cea nemtiésca din Sabiiu, séu incai cea unгурésca din Clusiu.“ Acésta fũ reflesiunea ce se facũ din partea romanésca in dilele treoute la unu locu de asiè, intr'o conversatiune privata. Respunsulu ce ni-se dede la acea reflesiune a fostu atatu de lungu si óre-si cum involutu, in catu prelunga tóta incordarea luarii aminte abia me affu in stare de a ve impartesi incai simburele lui, éra acelu-a-si ar' fi cam urmatoriulu:

Fórte bine, se aveti nu numai academiã de drepturi, ci totu felulu de institute mai inalte; lasamu inse ca afara de „Gazet'a“ si de unu deputatu de la senatulu imperiale in a. tr.: nimene altulu n'a mai agítatu²⁾ pentru academi'a de drepturi, ci anume Arciereii carii trecu si acum de conducatori, au cerutu si ceru ajutórie de la statu mai multu numai pentru cleru, din oare cauza vedeti oa pe an. 1865, éra si s'a preliminaru anume pentru confesiunea gr. catolica (unita) din Ardélu 72,477 fl., éra pentru cea gr. resariténa 50,000 fl. v. a, dara apoi si ce s'a cerutu anume pentru institutiunea publica, este numai pe sum'a la doua gimnasie, la doua preparandie si ceva pentru scól'a normalã din Blasiu. E inse o alta intrebare multu mai delicata si mai grea de a se deslegã. Voiescu romanii academi'a romanésca de statu, séu academiã cu caracteru confesiunale? Respundeti la acést'a³⁾. Pana astadi dupa tóte informatiunile ce avemu, capeteniele ce avemu, capeteniele clerului, nu voiescu se scie de alte institute de invetiamentu, (?) decatu numai de aoelea cari, incependu de la scól'a satésca pana susu la universitate se aiba caracteru strinsu confesiunale, unde adeca si profesorii se fia numai de un'a confesiune si tóta administratiunea, conducerea si mai in scurtu spiritulu predominantu se fia confesiunale. Acésta vointia tare si neclatita a Aroiereiloru Dv. de ambe confesiunile ni e cunoscuta pré bine d'intr'o multime de acte oficiali, din cercularie, cum si din discurse private. Acést'a a fostu totu asia inainte de concordatu si acum cu atatu mai vertosu dupa enoiclica. Éra oa din visteri'a statului se se faca in Ardélu totu atatea academiã si universitati cate confesiuni sunt, acést'a dóra nu veti cere nici Dvóstra. De altumintrea romanii au acum 12, si cu bucovineni cu totu 16 reprezentanti in cas'a deputatoru; aoeia se-si cerce noroculu ca se induplece casa a votã pentru fiacare metropolia cate o academiã confesiunale, adeca: cate unu capitalu nou ad manus mortuas⁴⁾. Se ve acceptati apoi respunsuri si replice de la barbati cum sunt Herbst, Mühlfeld, Skene, Kinsky, Brestl, Schindler, Grocholsky s. a.

Voiti inse ca statulu se ve fondese o academiã in poterea bratieloru sale, fara nici unu caracteru confesiunale, fara a-i pasá de ori ce proteste ale aroiereiloru Dv.? Au cerutu vreun organu competente asia ceva⁵⁾? Anumit'a oineva pe acei barbati, carii s'aru induplecã de a-si parasi ori ce alta cariera si a priimi cele optu catedre de profesori si postulu de unu directoru in tóta privinti'a capace? Pentru ca dóra Dv. nu veti voi a ve face de risulu lumei, ca se introduceti numai unu cursu de drepturi de 1 anu, precum erã pana la 1848 in colegiele reformatiloru; ca pe asemenea juristi in tempulu acést'a abia vi i-ar' priimi cineva de notari satesci.

Apoi se mai sciti éra-si, ca ceea ce va funda statulu, va remané si proprietate a statului intru intielesulu legiloru or-

²⁾ Ma nu e agitare, ci e comun'a dorintia a totoror romaniloru, cari sunt convinsi, ea ne standu pe picioréle sale in institutiunea juridica si universitaria, nu potu spera neci cá prin somnu, ca se voru poté sustiené in nivoulu dreptului politicu nationalu. Apoi cate tienuturi nu au esitu cu asemenea dorintie in publicu? Se speramu, ca dór' chiaru si senatorii nostri sunt de acésta opiniune?! Voiesce, si vei reesi, asia cum va fi mai bine. Dar' óre la 1850 n'au cerutu natiunea prin deputatii ei inca chiaru si universitate? „R. G.“

³⁾ De statu, Domniloru, cá si cele dóue, numai se fia cu limb'a romanésca. Or cum fratiloru?! „R. G.“

⁴⁾ Ne e destula un'a deocamdata in tóta Austri'a si inca cu caracteru pure nationalu, cá se nu mérga capitalulu in mani mórte, si regimulu va sci aplaná cá si in Sabiiu si in Clusiu tóte parutele dificultati confesiunali. Ér' cine nu vré se se usiorese si romanulu prin adiutoriulu limbei sale, acela céra multe, cá se nu capete nemic'a. „R. G.“

⁵⁾ Cereti Dvóstra, ca mai competinti cine potu fi? „R. G.“

ganice, éra nu a cutarei natiuni ori confesiuni⁶⁾. Candu sasii ceruse ca cursulu loru de drepturi din Sabiu se se inaltia la rangul de academia cu tóte atributele-i rececute, atunci statulu déca s'a invoitu, a si casatu indata dreptulu de alegere alu profesorilor prin consistoriulu séu prin universitatea natiunale sasésca, a trasu la sine-si denumirea si tóta conducerea si au prefacutu-o in academia de statu, stergendu i caracterele confesiunale.

Deci déca Dv. nu voiti séu nu poteti nioi decum a ve despleteti din fasiile si fasiórele Dv. confesiunali nici chiaru in privinti'a instituteloru mai nalte sciintifice, atunci pentru cá totusi se nu remaneti indereptulu altor'a, nu ve remane alt'a, decatu ca un'a séu alta confesiune, séu amendoua separatu se-si astringa poteriile finantiale si se si deschida institute sciintifice mai nalte. Déca Blasiulu si ar' pune in evidinta tóte fondurile si veniturile si déca s'ar' mai desvetiá a totu asceptá mur'a in gura, apoi elu ar' poté face lucruri sanetóse mai curendu decatu ori oare altii.

Dv. sustieneti, ca averile si veniturile monastirii din Blasiu sunt totuodata proprietate a scóleloru. E, bine, apoi scólele au priimitu — de si in urmare a unei negrigi si lasari numai in an. tr. — cá desdaunare urbariale pentru dieciuele, in capitalu si interese capitalisate pe mai multu de 10 ani, in obligatiuni preste 270,000 fl. v. a. Din acestu capitalu curgu acum interesele de 50% pe fiacare anu regulatu.

Drepturile regale, precum morile, tergulu s. a. inca sunt proprietatea monastirii si respektive a scóleloru. Acestea administrate bine potu aruncá venitu regulatu celu pucinu de 7—8 mii fl. v. a.

Faceti ve o revisiune inca si la fondurile vechie, pentru cá se vedeti cum stati cu ele.

Siliti-ve a induplecá si pe metropolia, cá din veniturile fondului urbariale se destine ceva si pentru institutiunea publica, precum au facutu episcopii Miculu, Petru P. Aronu, Grig. Maioru, inca si Lemeni.

Metropoli'a primi in an. 1857 pe partea sa cá desdaunare urbariale pentru 1512 sesiuni coloniale v. a. fl. 214,501 moneta conv.

Se scie ca obligatiunile in cari s'a datu acea suma sunt vinctuate, in eatu ele nici odata nu se potu instrainá, precum nu se póte instrainá insusi dominiulu Blasiului, ci numai interesele de 50% se potu intrebuintiá.

Aceea si metropolia mai priimi paremise in 1860 cá restantie de interese capitalisate preste 90,000 fl. CREDU CA DIN ACÉSTA SUMA S'A CUMPARATU SI O MOSIA, (Springu).

Bine se insemnati ca aceste sume s'au priimitu numai pe temeulu asia numitului Grundsteuerprovisorium; éra dupa incheierea asia numitei mesurature concretale (Concretalvermessung) Blasiulu mai are se priimésca o suma ore care, numai se fia cine se amble dupa ea.

Ca in parantese insemnamu, ca seminariulu din Blasiu inca a priimitu pentru dominiulu Cutu (269 sesiuni) 38,754 fl. m. c., dupa care trage interesele de 50% si preste acést'a are venitu anuala inca si din alodiatu si din regalie intre 4 si 5 mii fl. v. a. Stringeti tóte aceste venituri intr'o suma si veti vedé, ca Blasiulu are de unde tiené si metropolia, si gimnasiu, si academia de drepturi cu profesori buni si bine platiti, inca si cativa calugari betrani, de es. titulu parochorum deficientium, fara cá se fia silitu a cersi⁷⁾. —

A me lasá in analiza acestoru observatiuni asta data nu mi ajunge tempulu. . . . B.

Osindirile din Pest'a. Scimu, ca famosulu „procesu Al má sy“ se intentase din descoperirea unoru planuri tiesute cu scopu de a resculá Ungari'a si a o taiá de oatra Austri'a in contielegere cu revolutionarii din afara. Acum publicarea sententieloru pentru cei 9 conjurati, pe care le insiraramu si noi in Nr. 11, au sternitu o mare sensatiune intre familiile si cercurile celea mai insemnate ale Ungariei,

⁶⁾ Asia e, dar' academi'a din Clusiu si cea din Sabiu sunt in respectulu limbei totuodata si nationale! Se totu fia dar' proprietatea statului, ca acésta nu ne supera, numai se fia nationala ad. cu limb'a romana, cá si cele dóue cu limb'a loru; cá se nu remanemu de risulu viitoriului: egali pe chartia si in fapta lasati a sta totu dupa usi'a altor'a, si inca toama in obiectulu institutiunei!

⁷⁾ Are Blasiulu si destule lipse de implinitu: salariile profesorilor cele miserabile trebuie imbunate; unu institutu pedagogicu de mustra e cea mai ardiatória necesitate si inca impreunatu cu teori'a si pracs'a agronomica, unu consiliu de scóle séu celu pucinu unu inspectoratu generalu activu, dar' nu numai cu numele s. a. s. a.

cari se dovedira si prin semne esterne, fiinduca se interruptera tóte petrecaniele in Pest'a si se imbracá unu feliu de doliu de durere.

„W. Z.“ in Nr. 33 ésa dar' la medioclu si din motiulu, ca sensatiunile acestea voru fi esitu din uitarea de antecedentie si de pericolulu cu care amenintiá conjuratiunea acést'a, candu n'ar' fi fostu impedecata de tempuriu, spre convingerea publicului, descopere mai multe momente din procesulu acest'a basate pe eruirile constatate prin tribunale, din cari scótemu si noi mediulu totu in simburele lui:

In anulu 1859 se dede preste fapte pipaite, cumca se aflá intre partit'a Ungariei, care vrea se se desbine de Austri'a una cointielegere nutrita cu emigrantii revolutionari din strainatate, cu scopu de a'si redicá flamur'a la realizarea planuriloru s'ale criminale. Acestea incercari prin intentarea procesului de tradare maiestatica, pe unu momentu impedecatu, in ver'a anului 1863 se reinoira de nou si unulu dintre acesti condamnati intrá in comunicatiune personale cu capii partidei resturnatórie maghiare, ce se aflá in Turinu si luá de acolo indrumari, se pregatésca rescularea in Ungari'a si primi de acolo si mediulóce banale si alte adiutória. Resultatele caletoriei personalitatii acesteia s'au aratatu intr'o multime de proclamatiuni revolutionare, care pe finea anului 1863 fura parte alipite prin deosebitele orasie ale Ungariei, parte imprastiate pe strate; si cuprinsulu loru éra provocarea, „ca patri'a trebuie se se liberesse de jugulu celu urgisitu alu domnirii germane. Ungari'a trebuie se demustre aliatiloru sei din strainatate cumca ei potu contá la braciele Ungariei in contra inimicului comunu; trebuie se se incerce tóte, cá Austri'a cu amagirile ei se nu traga natiunea unгурésca in cursele sale.“ Nu lipsira nici apelele pentru supunere si pentru adiutoriulu din partea poporului, precum nici amenintiari aspre in contra renitentiloru.

„Spre a castigá in ochii multimei de poporu una mai mare valóre prochiamatiuniloru si documentelor, care se vedea necesaria la eosecutarea planuriloru acestora, se aflá si unu sigilu anumitu, adusu de unu complice din Turinu, provediutu cu marc'a unгурésca si cu inscriptiunea: „Comitetulu nedependentii tierii“ cu care se aflá sigilate acele acte revolutionarie. E lucru fora indoiéla, ca aceste prochiamatiuni stetera in legatura cu acele, cari se aflara in an. 1864 in Tirolole de amédu, ceea ce dovedesce apriatu cuprinsulu loru, ce se referesce la reporturi imprumutate. Urmarea mai de parte a pasiloru intentionati de emigratiune pentru Ungari'a si pusi in lucrare de catra complicitii acesti condamnati ff esirea la tapetu a unui mare numeru de scrisori amenintiátorie, cari éra indreptate parte la persóne, cunoscutu de alipirea loru catra regimu, parte catra cele neresolvite, nedecise, pre care sperá a le trage in modulu acesta in partea miscarii resturnatórie. Tendinti'a acestoru scrisori amenintiátorie se caracterisésa prin cuvintele scrise catra redactorulu unei foi politice, cari éra: „Inca unu articulu despre intrarea (maghiariloru) in senatulu imp. si acela 'ti va fi osind'a la mórte, care o va pune in eosecutare comitetulu suscrisu.“ Incercari de totu feliulu de a provocá prin teatre demustratiuni in sensulu rescularii fura impedecate de vighiarea deregatoriiloru, si numai una demustratiune de strate, ce se facu in Pest'a in 13 Martiu 1864, despre care se vorbise si in diurnale, si in care se rani unu barbatu, luase una dimensiune mai mare inse neci decum duratória. Déca vomu mai pomeni si despre organizarea bandelor guerilice si desemnarea conducatoriloru loru precum despre transporturile de arme, ceea ce se si facu si in adeveru se si straportara si complicitii acestia erau acolo amestecati; atunci momentele cele de capetenia ale dramei acestei intristatórie sunt enumerate, fiinduca a descrie mai de aprópe detaiurile activitatii unuia séu altuia, dovedite la eleptuarea loru, ne ar' duce prea de parte.

Acestea momente, care servescu si istoriei de fantana oficiósa, si tienú gazet'a imperatésca „W. Ztg.“ de detoria si de o problema a s'a ale impartasi, dicundu, ca incordarea acestoru complici a fostu fora indoiéla indreptata numai spre a taiá Ungari'a de catra Austri'a si ca tradarea acést'a s'a impedeatu numai prin arestarea conducatoriloru si mesurile ce se luara pentru intrecurmarea comunicatiunii elementelor celoru seditióse din Ungari'a cu emigrantii din vulcanic'a tíera vecina, ad. Itali'a. Unu actu dela comitetulu de nedependentia tierii ordinésa, cá se se organizesce cu cea mai mare intetire bandele guerilice, fiinduca evenemintele din afara se desvólta cu repediune si nu iérta neci o amanare, cea ce dovedesce, ca conjuratiu au avutu de cugetu a inteti insurectiunea. In fine mai adauge „W. Ztg.“ si aceste, cumca cei mai multi dintre osinditiu acestia au mai fostu condamnati

pentru asemeni crime si inca la mórte, ci pe calea gratiei se osindira la prinsóre de multi ani si mai apoi se si amnestisara; ei inse libertatea castigata au folosit'o numai spre aceea, cá se impedece toti pasii tientitori de a deschide o cale spre o invoire dorita cu Ungari'a, nutrindu neintrerupt'a iritatie spre a pregati o repetire de suferintie si calamitati, de cari se infióra animile buniloru patrioti.

Cronica esterna.

ROMANIA. Abia aflamu ceva prin foile straine despre cauzele, din cari a cadutu ministeriulu C o g a l n i c e a n u. Noi inse ne indoimu, despre adeverulu lor. Diurnalele straine ad. descoperu, cumca membrii consiliulu de statu la serbarea alegerii principelui din 24 Ian. ar' fi pretinsu unu locu inainte de membrii curtii de casatiune. Presedintele C o g a l n i c e a n u le-a denegatu acést'a si a amenintiatu pe cons. de statu, ca de nu voru ascultá de porunc'a lui i-va depune pe toti. Consiliarii de statu ei respundera, ca ei sunt denumiti de principele, care singuru are dreptulu a-i depune si totudeodata tramisera una deputatiune la principele, cá se se planga de acést'a tractare. De unde 'si cerura ori satisfactiune, ori demisiune. Alta cauza se mai fia fostu una diferentia, ce a avut'o cu consuli straini totu in aceeasi di. Fienduoa prim'a logia in sal'a teatrului totu atunci sér'a la balu o dede consulului franceu, cu tóte ca dupa versta nu e elu celu d'antau in corpulu consularu. Consuli prusianu, sardinianu si englesu — indesiértu protestara in contra tractarii acesteia, si in urma neci ca cercetara balulu, ci notificara, cumca se voru plange la regimele loru respective despre nerespectarea acest'a. Principele chiamá asiadara pe min. presedinte si dupa unu lungu discursu ne vrendu ministrulu neci de cum se dé satisfactiunea vatamatei onóre, i s'a primitu demisiunea.

— Scól'a de comerciu in Bucuresci, care o pretindea tempulu si neaparát'a necesitate a plasei comerciale, se deschisa tandem si se inaugurá in Bucuresci prin directoriulu ministeriulu de culte.

Se nu ne uitamu nece de starea fratiloru nostri din Basarabi'a, despre care avemu urmatóriele insciintari mai multu triste de catu imbucuratórie:

„M. S. Dle! Am cutrieratu dupa consiliulu D-vóstre tóta Transilvani'a si paremi-se, ca o cunoscu in catuva. Realitatea cá totud'una a remasu mai diosu de catu ilusiunile ce mi le faceamu din Brasiovu; ómeni ca D-vóstra am gasitu pre pucini, de amu gasitu . . . , sunt cam pestriti. — Dar' totusi amu avutu cele mai agreabile impresiuni de voiagiú in Transilvani'a. Domnii — — — etc. sunt totu cá „una fata mea“, cum dice provorb'a Moldovei — sunt mai multu pravoslavnicu precandu ar' trebui se fia mai multu romani. — In Bucovin'a amu gasitu cea mai amicale receptiune in cas'a vechiloru nostri cunoscuti si neamuri Ddloru H u r m a z a c h i si P e t r i n o. Am cunoscutu catuva si teneretulu romanu alu reuniunei literarie romane din Cernauti si mi a placutu. — Sunt germine de taria si de formosa si rapiede desvoltare. Incatu privesce ciocoi Bucovinei, ei sunt in majoritate de nici unu neamu si de nici una limba. Romanesce nu sciú de feliu, lesiesce si niemtiesce prostu. Dar' lucrurile mergu si cu regula sub luminat'a directiune si a totu puternic'a carma a intieptului monarchu, ce ocupa adi ilustrulu tronulu alu Habsburgiloru, pe candu la noi in Romani'a libera mergu d'a restogolulu si ne aflamu adi fórte reu. — Dar' totusi socotu ca Dumnedienlu parintiloru nostri nu ne va lasa si ne va scóte ei din ticalosi'a de astadi. Eu celu pucinu unulu sum de ide'a, ca din reulu in care ne aflamu, vómu esi cu bine, si pare ca vedu óre care inceputuri de unu statu in totu intielesulu seu, de si cris'a de astadi*) e grozava. Se trecemu si in Basarabi'a, acile s'au apucatu Muscalii de tréba si mai ca prevedemu ceva mai multu pentru fratii nostri de acolo. Dupa cum mi au spusu óre cari sositi d'acolo si Basarabi'a va fi de curendu insestrata cu una lege rurale. Nu socotiti inse, ca guvernulu muscalescu v'a procede cu Basarabienii cá cu Polonii nu., Elu vre se'si arate multiamirea proprietariloru Basarabieni pentru bunele loru purtari, dandule pentru pamenturile ce se voru da locuitoriloru una despagu-

bire intieitu mai mare de catu e valórea actuale a pamentului*). Dar' pe d'alta parte vroidu a fi liberalu si cu tieranii si prevediendu ca ei nu voru poté plati cu usiurintia trei precieri pentru darulu Imperatescu, li se propunu locuri gratis in Caucasu séu Crimea (!) cá se emigre ei acolo, si atunci ne voru aduce alte ginte in Basarabi'a mai harnice de catu Moldovenii, ce voru fi in stare se platésca si trei precieri pe pamenturile daruite. Este ca sunteti fericiti acolo, si proprietari si tierani.

Se intielege ca realisarea unei asemenea mesuri de colonisarea Crimei prin poporatiunea romana a Basarabiei va fi fórte grea, fiindu Moldovenii Basarabiei prosti si ne putendu a se inaltia cu mintea pana la intielegerea folóseloru cei accepta in Crimea — acea Itali'a Tartara. Nu potu se ve scriu mai multe detaiuri, fiindu ca neci locu n'umi adiuje, nici nu le sciú inca bine. Aioi e tristu. Boerimea se vaiata si plange timpurile cele bune trecute; poporulu ca poporu indiférentu.“ sol.

ITALIA. Turinu. Apropianduse primaver'a incepu a iesi la lumina misicariile din tóte partile in Itali'a. In Sicili'a incepú partit'a republicana a'si redicá capulu. Diurnalele germane scriu, ca comitetulu patrioticu sicilianu a impartitu cu miile prochiamatiuni in tóta insul'a, in cari se provóca Sicilianii la resculare in contra ministeriulu si a regimulu, uninduse cu tóte partitele spre a reinfintia republic'a italiana, strigundu in procl. mórte tradatoriloru, se traiésca republic'a, se traiésca Garibaldi! Intr'aceea regimulu a luat mesurile spre a domoli asemenea porniri. Inca si flot'a englesa se afla aprópe de portulu sicilianu spre a observá eventual'a porumpere a unei insurectiuni.

Plas'a lucratoriloru ne avendu ocupatiune si mediólóce de traiu s'a pornitu a face demustratiuni pe stratele Turinului, candu la ministrulu lucrariloru publice, candu la siefulu municipalitatii strigundu: „lucru! si pane!“ Datine de lucru, ca n'avemu pane! Deci elementele nemultiunitiloru amenintia de nou cu o eruptiune vulcanica si Mazzini inca se afla in Turinu si s'a apucatu de a pune pe petioru o espeditiune de voluntiri. In Florenti'a se afla tóte capetenii republicanismulu din tóte statele Europei adunati si se consfadescu pentru pasii ce aru fi de luat. Emigrantulu maghiaru Pulski inca se afla aici.

— *Emigrantii maghiari inca s'au pasu in misicare.* Mai adaunedi ceteamu, cumca regimulu italianu s'a contiesu cu partit'a actiunii si anumitu cu siefulu ei Garibaldi, spre a defige unu planu de a atacá pe Austri'a. Acum scriu foile germane, ca bas'a acestui planu ar' fi o misicare revolutionare in Ungari'a si o espeditiune din principate in contra Austriei si spre scopulu acesta s'ar fi tramisu din Itali'a vro 97 emigranti in Principate cu totu felulu de mediólóce prevediuti, si inca cei mai mari corifei au si pornitu tramisi de regimulu italianu. Scornituri seu incercari nebune desperate, ca regimurile tienu tóte la olalta. —

FRANCIA. Efectulu cuventarii imper. N a p o l e o n u la deschiderea corpulu legislativu a adusu in perplesitate pe toti dusimanii elementulu latinu si alu principiulu ce lu profesésa elu, incatu resignatiunea cea mare alui Napoleonu, care o espresé prin cuvintele: „Se ne apucamu fara ingrigiare de lucrurile pacii,“ le a taiatu tóta ap'a dela móra, cá se-i mai póta imputa, ca cu conventiunea Italiei vré resbelu european; apoi cu espresiunile: ca respeptésa catolicismulu pré multu; dar' va pastrá neatacate drepturile potestatii civile, si érase „se aparamu ideele relegióse fara a cede ceva din drepturile potestatii civile“ taia copaciulu de sub petiórele reactiunii si ale aliantiei sante. Combinandu deci cuventarea lui Napoleonu din 1863 (vedi Nr. „Gazetei“ 104), unde se pone Europei alternativ'a: congressu ori resbelu, fara se fi urmatu resbelu, óre dupa oracululu de pace de acum ce póte urmá? —

**) Cam asia merse si merge lucrulu si pe alte locuri. R.

Cursurile la bursa in 24. Februaru 1865 sta asia :

Galbini imperatesci	—	—	5 fl. 34 cr. v.
Augsburg	—	—	111 „ 75 „
London	—	—	112 „ 80 „
Imprumutulu nationalu	—	—	79 „ 20 „
Obligatiile metalice vechi de 5 %	—	—	72 „ 10 „
Actiile bancului	—	—	803 „ — „
„ creditulu	—	—	188 „ — „

Obligatii desarcinarii pamentulu in 19. Februaru 1865 :
Bani 71.75 — Marfa 72.25

*) Pe la 22 Nov. 1864.